

Abraham Tappy, gepreviligeerd horlogiemaker binnen deze stad I

In 1763 kwam de Zwitserse uurwerkmaker Abraham Tappy in Veere aan. Met vrouw en kinderen en de hele winkelinventaris was hij uit Londen vertrokken om hier een nieuw bestaan op te bouwen. Dat hij juist voor Veere koos, is niet zo verwonderlijk, er waren nog geen uurwerken te koop, de stad telde een paar duizend inwoners, en hij trof er landgenoten aan die hier in garnizoen lagen. Kortom, een ideale plek om een winkel te beginnen.

Abraham is in 1735 in Sullens geboren, een klein dorpje in het Zwitserse kanton Vaud, in de buurt van Lausanne. Rond 1754 emigreerde hij samen met zijn broer Jules naar Londen. In die tijd trokken redelijk wat Zwitserse mannen weg om als huurling in het leger van diverse Europese mogendheden dienst te nemen. Of dat voor de broers ook reden was om naar Engeland te gaan, is niet duidelijk. In ieder geval is het aannemelijk dat Abraham zich daar bekwaamde in de nieuwste technieken op gebied van het uurwerk maken.

In Londen trouwde hij met Jane Adlard, die een paar jaar jonger was als hij. Bij aankomst in Veere hadden ze drie kinderen: Susanna, geboren in 1757, Thomas in 1759 en François in 1761. In 1765 werd Wigman geboren. Omdat zijn moeder Engelstalig was, werd hij op 21 juli in de Engelse (Schotse?) kerk gedoopt. Daarna volgden nog Maria in 1766 en Abraham in 1768. Mogelijk had Abraham een tweelingbroer of -zus die kort na de geboorte is gestorven, want in zijn geboortjaar werd er uit het gezin Tappy een jong kind op het kerkhof begraven.

Abraham werd lidmaat en later ook diaken van de Waalse kerk. Op 6 juni 1771 vertegenwoordigde hij samen met de predikant Jean Bricheau de Veerse gemeente op de Waalse Synode in Zierikzee.

Na drie jaar in Veere gewoond te hebben, kocht Abraham voor fl. 240,- het huis Den gouden Appel op de Markt. Het is in de 19^e eeuw gesloopt en nu staat er een huis met een tuitgevel dat behoort bij nummer 14. In sierlijke letters kwam op het uithangbord te staan: *'Abraham Tappy, horlogiemaker'*. Of hij toen ook eigenaar werd van de twee kleine huisjes in de Vuilstraat, waarvoor hij in 1774 klapper- en lantaarngeld betaalde, is niet bekend.

Zo vlak bij het stadhuis, waar de edel achtbare heren van het stadsbestuur dagelijks vele malen voorbij liepen, bleef zijn aanwezigheid niet onopgemerkt. Omdat hij geen poorter was en ook geen lid van het smidsgilde, mocht hij hier zijn beroep niet uitoefenen. Daarom vroeg hij tijdens de vergadering van burgemeesters en schepenen op 20 september 1766 het poorterschap aan. Op de vragen van de burgemeester hoe hij heette, hoe oud hij was en waar hij vandaan kwam, antwoordde hij dat hij Abraham Tappy was, 31 jaar en geboren in Zwitserland. Na enig overleg, waarin de edel achtbare heren ook wel meegenomen zullen hebben dat een dergelijke winkel de stad alleen maar ten goede zou komen, gingen ze met zijn verzoek akkoord. Wel moest hij de heffing betalen die voor het verkrijgen van het poorterschap verschuldigd was en de eed als poorter afleggen. Dit laatste deed hij nog staande de vergadering en nog diezelfde dag werd hij als nieuwe inwoner in het poortersboek ingeschreven.

In de herfst van 1766 functioneerde het uurwerk van de stadhuistoren niet goed meer en had het automatische spel het begeven. Het stadsbestuur gaf smid Johan Christiaan Sichner opdracht onderzoek naar de oorzaak te doen en een begroting te maken voor herstel. Sichner, die tevens klokopwinder was, begrootte de kosten op fl. 86,- als hij het uurwerk zo zou repareren dat het weer kon slaan en fl. 364,- voor een algehele opknapbeurt. Het stadsbestuur koos voor het laatste en benoemde Abraham Tappy tot opzichter. Maar dat viel verkeerd bij de smid, die de reparatie zonder bemoeienissen van de klokkenmaker wilde doen. Het stadsbestuur bleef bij haar standpunt en besliste dat hij het werk alleen onder toezicht van Tappy mocht doen. Maar ook die was niet blij met Sichners houding en een week later liet hij weten van het toezicht af te zien omdat hij bang was klanten te verliezen als het uurwerk door onkunde of om andere redenen door de smid verknoeid zou worden. Ook op herhaald verzoek bleef Abraham weigeren, zodat er voor het stadsbestuur niets anders opzat dan Sichner het werk alleen te laten doen. Wel stelde ze de voorwaarde dat hij het uurwerk een jaar lang in goede staat moest houden en voor de kosten op zou komen draaien als het door zijn toedoen niet goed meer zou functioneren en door een ander gerepareerd moest worden. Gelukkig is het goed gegaan en enkele weken later konden de Veerenaren weer horen en zien hoe laat het was.

In 1767 werd Abraham lid van het schuttersgilde van de handboog Sint Sebastiaan. Het schuttershof lag in de Mijnsheerenstraat, recht tegenover de achterzijde van het Arm-, gast- en weeshuis. Regelmatig werden er schietoefeningen gehouden en jaarlijks organiseerde het gilde het gaaischieten. Hierbij werd met een stomp gehoornde pijl op een op een hoge paal geplaatste papegaai geschoten. Wie de vogel eraf schoot werd schutterskoning.

Na afloop van het gaaischieten werd in het schuttershof voor de leden een maaltijd aangericht.

Op 4 mei 1768 was Abrahams vrouw getuige van een ongeluk op de Markt. De zoon van Mari Pari, eigenaar van het Heerenlogement, reed met zijn sjees over het kind van slager Willem de Neve.

komen draaien als het door zijn toedoen niet goed meer zou functioneren en door een ander gerepareerd moest worden. Gelukkig is het goed gegaan en enkele weken later konden de Veerenaren weer horen en zien hoe laat het was.

In 1767 werd Abraham lid van het schuttersgilde van de handboog Sint Sebastiaan. Het schuttershof lag in de Mijnsherenstraat, recht tegenover de achterzijde van het Arm-, gast- en weeshuis. Regelmatig werden er schietoefeningen gehouden en jaarlijks organiseerde het gilde het gaaischieten. Hierbij werd met een stomp gehoornde pijl op een op een hoge paal geplaatste papegaai geschoten. Wie de vogel eraf schoot werd schutterskoning. Na afloop van het gaaischieten werd in het schuttershof voor de leden een maaltijd aangericht.

Op 4 mei 1768 was Abrahams vrouw getuige van een ongeluk op de Markt. De zoon van Mari Pari, eigenaar van het Heerenlogement, reed met zijn sjees over het kind van slager Willem de Neve.

Abrahams vrouw raapte het ventje van de straat, nam het in haar armen en bracht het naar zijn moeder. Hoe het met hem is afgelopen, is niet bekend. Een maand later trof het noodlot ook het gezin van Abraham toen een van hun jongste kinderen overleed.

Na vijf jaar in Veere werkzaam te zijn geweest, vroeg Abraham op 25 juni 1768 het stadsbestuur vergunning om voor dertig jaar als enige in de stad het horlogemakersvak te mogen uitoefenen. Ook wilde hij vrijstelling van accijnzen. De magistraat ging akkoord, waarmee zijn toekomst zeker was gesteld. Maar Abraham wilde meer en nauwelijks een maand later liet hij zich als poorter van Goes inschrijven, om ook daar een winkel te kunnen openen. Na een half jaar werd hij na het afleggen van een proef als horlogemaker in die stad tot het smidsgilde toegelaten. Van het stadsbestuur kreeg hij vergunning zijn leven lang naast de al gevestigde horlogemaker Pieter de Zage zijn beroep uit te mogen oefenen. Kort erna opende hij een winkel in de Klokstraat. Het gezin bleef in Veere wonen en Abraham reisde heen en weer tussen de beide steden, waar hij dan beurtelings enige tijd verbleef. Als hij in Goes was, vertrouwde hij de zaak in Veere toe aan zijn vrouw en een knecht.

In december 1769 nam Abraham in Veere Jacobus Kroon in dienst. Jacobus vertelde dat hij in Amsterdam was geboren en in Rotterdam als horlogemaker had gewerkt. Op de dagen dat Abraham niet thuis was, paste hij op de zaak en repareerde hij de horloges van de klanten. Dit ging goed tot Abraham op donderdag 28 juni 1770 plotseling in Goes van zijn vrouw bericht kreeg dat zijn knecht er vandoor was gegaan. Meteen ging hij naar Veere terug. Daar ontdekte hij al vrij snel dat verschillende horloges uit zijn werkplaats waren verdwenen: het horloge met dubbele gouden kast en dito wijzerplaat van Pieter Tuijn uit Middelburg en het zilveren horloge van Marinus Bakker van de hofstede Vogelgevang lagen er niet meer. De dag dat hij met de beurtschipper naar Goes was vertrokken, had hij ze nog gezien. Verder miste hij het zilveren horloge van Smart Tennent, eenzelfde soort horloge van notaris Van den Dorpe en een pinsbek met gouden wijzerplaat van de heer Holtzey uit Middelburg, die Jacobus ter reparatie had aangenomen. Ook een kostbare schakelradknipper was uit zijn werkplaats verdwenen.

Op 1 juli 1770 werd Jacobus' verdwijning vanaf de pui van het stadhuis in de stad bekend gemaakt. Zijn signalement luidde: een jongeman van in de twintig jaar, circa vijf voet drie duim lang, met een rond en blank aangezicht, en op zijn linkerhand een grote paarse of purperen vlek. Bij zijn vertrek was hij gekleed in blauwe bovenkleden, een zwarte broek, en in gezelschap van een onbekende vrouw. Voor de gouden tip die tot zijn opsporing zou leiden, loofden burgemeesters en schepenen een beloning uit van twintig Zeeuwse rijksdaalders.

Pas na enkele dagen werd duidelijk dat Jacobus ook de zilveren horloges van een wachtmeester en een schoenmaker uit het in Veere in garnizoen gelegen Zwitsers regiment had meegenomen. Abraham had ze niet gemist omdat Jacobus verzuimd had ze te boeken. Op hun woord getuigden de mannen dat ze de horloges aan de knecht ter reparatie hadden gegeven en ze niet terug hadden gekregen. Nog weer iets later ontdekte hij dat hij ook een blauwe mantel kwijt was en wat geld dat hij Jacobus ter leen had gegeven.

Nadat Abraham in verschillende plaatsen navraag had gedaan, kwam hij erachter dat zijn knecht als onbetrouwbaar te boek stond. Zijn werkelijke naam was Jacobus Knor. In mei 1764 was hij vanuit Den Haag naar Den Briel verhuisd, waar hij het onderhoud en opwindwerk van het Maarlandse uurwerk op zich had genomen. Ook had hij er meerdere grote reparaties aan gedaan. Met achterlating van een failliete boedel was hij drie jaar later uit Den Briel vertrokken. In verschillende kranten was toen voor hem gewaarschuwd en daarin had ook zijn signalement gestaan. Vanwege een eventueel proces liet Abraham op 10 april 1771 in aanwezigheid van de baljuw door een notaris een verklaring van de diefstal opmaken.

Opmerkelijk is dat Jacobus er alleen met ter reparatie gebrachte horloges vandoor was gegaan.

Lagen de nieuwe opgeborgen in een afgesloten kast, waarvan alleen Abrahams vrouw de sleutel had?

Blikslager en koopman Pieter Voet deed pas na een jaar aangifte van de vermissing van zijn horloge. Op 25 juni 1770 was Jacobus in gezelschap van een muzikant uit het Zwitsers bataljon bij hem in de winkel gekomen en had om een viool gevraagd. Het instrument dat hij hem had getoond vond hij te duur, waardoor de onderhandelingen op niets waren uitgelopen. Pieter had hem twee dagen de tijd gegeven om erover na te denken. Een dag later was Jacobus teruggekomen en had hem het voorstel gedaan zijn horloge te repareren in ruil voor de viool. Ook zou hij het een jaar lang gratis onderhouden. Pieter was daarmee akkoord gegaan. Toen hij de viool had willen geven, zei Jacobus dat hij daar maar mee moest wachten tot het horloge gerepareerd zou zijn. Tot zijn grote verbazing had Pieter enige dagen later vernomen dat Jacobus met de noorderzon vertrokken was. Het horloge heeft hij nooit meer teruggezien.

Hoewel de Veerse justitie in december 1772 in verschillende kranten een opsporingsbevel heeft laten plaatsen, heeft ze de dief nooit meer te pakken kunnen krijgen.

Jan Midavaine

Uit het Zeeuws Archief Onderzoek naar een huis in Veere

Leonard den Beer Poortugael en Lieneke Kamphuis vroegen me een stukje te schrijven voor de Stadsheraut over wat er allemaal te vinden is over Veere in het Zeeuws Archief. Dat doe ik graag. Het is een mooie gelegenheid om iets te vertellen over hoe in het Zeeuws Archief onderzoek gedaan kan worden naar de geschiedenis van een huis in Veere.

Als voorbeeld neem ik het huis aan de Oudestraat waar Tiny en ik wonen en onze zonen Bastiaan, Jaap en Kasper groot zijn geworden. Het is een van de vele huizen binnen de vesting waarover veel te vertellen valt.

Huizenonderzoek kan beginnen met je oriënteren op wat al over Veere gepubliceerd is. Er is een aantal nuttige boeken en artikelen geschreven over de bouwgeschiedenis van de stad. Zou je meer willen weten, dan kun je terecht in oude registers die ooit door Veerse notarissen en klerken werden bijgehouden. Het gaat hier onder meer om belastingkohieren, hypotheekregisters, testamenten, processtukken en weesboeken. Helemaal leuk is het als je met mensen in gesprek komt die het huis van vroeger kennen.

Schaffer

Wat betreft Oudestraat 51 is uit boeken en archieven bekend dat hierin meer dan vijfhonderd jaar gewoond en geleefd is en dat de bouw alles te maken had met de bouw van de Grote kerk. Toen omstreeks 1470 plannen werden gemaakt voor de kerk moest er een huis komen voor de opzichter over het werk. Zo'n opzichter werd 'schaffer' genoemd. Hij was de persoon die zorgde dat iedereen die betrokken was bij de bouw, zoals timmerlieden, steenhouwers en metselaars aan het werk konden blijven en dat er genoeg materiaal voorhanden was.

Naast toezicht op de kerkbouw was hij ook verantwoordelijk voor onderhoud van andere openbare gebouwen. Met de groei van de stad in de vijftiende eeuw was een ambtenaar nodig die verantwoordelijk werd voor openbare gebouwen en bouwwerken van de stad, met inbegrip van de verdedigingswerken waarvoor het stedelijke bestuur immers ook zorg droeg.

In de stadsschaffer waren de functies van architect, ingenieur/technisch adviseur, hoofd van bouw- en woningtoezicht en 'leider'/aannemer gecombineerd. In laatstgenoemde functie nam hij bij bouw- en herstelwerkzaamheden werklieden in dienst en schoot in sommige gevallen hun lonen voor. Uiteraard declareerde hij dan de uitbetaalde lonen bij het stadsbestuur. Uit een door de Veerse schaffer Sijbrandt Cornellissen in 1632 ondertekende declaratie voor geleverde diensten aan werken in Veere blijkt dat de fortificatiemeesters de betalingen deden. Hetzelfde zal hebben gegolden voor de door hem vooruitbetaalde materiaalkosten. Vaak komt in de stadsrekeningen een 'meestermetzelaar' voor, die als een soort onderaannemer voor de stad werkte.

De schaffer hield zich ook bezig met onderhoud van de stadsmuren, kade, havens, stadspompen enzovoort. Sommige werkzaamheden voerde hij uit in samenspraak met anderen; bijvoorbeeld over de vestingmuren had hij overleg met deskundigen uit militaire hoek, of over de pompen en brandspuiten met de Veerse opzichter over de pompen en spuiten. Voor het onderhoud van de Grote kerk deed hij zaken met de kerkmeesters. Een ander werkterrein ressorterend onder de schaffer was het reinigen van goten, vronen (overwelfde riolen) en straten. Hij droeg zorg voor de betaling van de stadsstraatvegers. Ook de straatvegers behoorden tot een vaste ploeg personen, zodat er feitelijk een dienst-stratenreiniging was. Tot ver in de negentiende eeuw werden de werklieden steeds per karwei aangetrokken en betaald. Het ging dan meestal om de zelfde personen.